Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4
Section: Language and Discourse

MYSELF AND THE OTHERNESS. CONSTRUCTING THE MEANING THROUGH WORDS

Alin Serafim Ștefănuț

PhD Student, University of Oradea

Abstract: The present paper proposes to outline the way in which the word has the power to articulate and shape the surrounding universe, having a starting point in the Biblical Genesis. Even if the most majority of people use the same words, they don't have in all the situations the same meaning, their value being directly influenced by the user. The communication becomes a negotiation of meanings depending on the user and his social position. For humanity communication is a fundamental dimension of every day existence and the field of study for contemporary anthropological approaches. The human being is responsible when choosing the words and have the consciousness of the used words because words mean, most of the time, actions.

Keywords: communication, otherness, context, intersubjectivity, meaning.

Comunicarea reprezintă, după cum bine știm, un aspect fundamental al existenței umane, care contribuie în mod nemijlocit la cunoașterea celuilalt și care ne oferă ocazia de a ne face cunoscut eul, de a ne exprima în raport cu celălalt. Asistăm, în prezent, la un proces de izolare a individului, cu toate că niciodată până acum mijloacele de comunicare n-au fost atât de diversificate. Contactul concret cu celălalt și proximitatea au fost înlocuite de mijloacele de comunicare la distanță, mult mai la îndemână. Pentru a discuta unii cu alții nu mai trebuie să părăsim spațiul familiar, propria cameră, spre exemplu, fiind suficient a apela la unul dintre nenumăratele dispozitive electronice pe care le avem la dispoziție.

Articularea universului înconjurător este posibilă doar cu ajutorul cuvântului. Prin intermediul acestuia, concretul dobândește identitate și un anumit sens. Altfel spus, doar numind lucrurile le putem recunoaște ca atare. Pornind de la textul biblic putem constata imensa putere a cuvântului. În *Vechiul Testament* lumea ca atare ia ființă ca urmare a Cuvântului lui Dumnezeu: „și a zis Dumnezeu: «Să fie lumină!» Și a fost lumină."[1]. Creația prinde contur/formă prin cuvântul lui Dumnezeu, însă ființa umană, după crearea sa, contribuie la desăvârșirea creației. Departe de a fi un factor pasiv, primul om dă nume tuturor fiarelor și păsărilor create de Dumnezeu: „Și Domnul Dumnezeu, Care făcuse din pământ toate fiarele câmpului şi toate păsările cerului, le-a adus la Adam, ca să vadă cum le va numi; așa ca toate ființele vii să se numească precum le va numi Adam"[2]. Putem formula o primă observație potrivit căreia existența singură nu este suficientă dacă nu este recunoscută și numită. Lupul, spre exemplu, este identificat, la un prim nivel, cu un animal de pradă în momentul în care i se amintește numele (fără să luăm în calcul conotațiile ulterioare ale temenului). Noțiunea trimite la un referent concret, care este recunoscut doar în momentul în

[1] (http://www.bibliaortodoxa.ro/vechiul-testament/25/Facerea), consultat la 12 septembrie 2016.
[2] (http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=25&cap=2, versetul 19), consultat la 12 septembrie 2016.

BDD-A25411 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:12 UTC)

care este numit. Altfel spus, putem constata că o serie de noțiuni ce ne guvernează existența nu există decât în momentul în care sunt identificate ca atare.
Relația dintre divinitate și ființa umană se stabilește prin intermediul cuvântului, iar neascultarea acestuia întru totul duce la pierderea statutului omului de ființă privilegiată și are o serie de consecințe iremediabile: moartea, suferința, alungarea din Grădina Edenului și, așa cum amintește Mircea Eliade, pierderea puterii asupra animalelor[3]. Cuvântul are, astfel, posibilitatea de a aduce la viață un întreg univers și de a schimba la modul concret natura ontologică a ființei umane. El are puterea de a crea și de a anticipa destinul ființei umane. După alungarea oamenilor din Grădina Edenului, Dumnezeu anticipează suferințele la care vor fi supuși oamenii, cuvântul fiind cel care modelează și trasează limitele ființei umane. În același timp, importanța cuvântului nu scade după alungarea din Paradis, ci, dimpotrivă, rolul său se amplifică, contribuind în mod decisiv la asigurarea legăturilor dintre membrii societății umane.

La începuturile cercetării limbajului (în secolul al XIX-lea), studiile asupra acestuia erau profund influențate de științele naturale. Abia începând cu 1870, „limba devine o instituție socială”[4], iar componentele ei sunt supuse analizei. Chiar dacă utilizate de secole, cuvântul și limbile au avut nevoie de câteva sute de ani pentru a li se recunoaște importanța în cadrul formelor de organizare umană, hotărâtoare în acest sens fiind, după cum bine știm, cercetările lui Ferdinand de Saussure. Acestea au deschis drumul studiilor cuvântului, limbii și limbajului, în ansamblul său. Cuvântul își vădește importanța în viața cotidiană, în interacțiunile zilnice dintre oameni. El nu poate fi disociat de societate, contribuind în mod decisiv la stabilirea raporturilor din cadrul formelor de organizare socială.

Pentru Ștefan Afloroaei, lumea presupune raportarea constantă la alteritate: „temporalitatea omului, situarea în timp și în durată (*aion*) înseamnă, în cele din urmă, raportarea sa esențială - oarecum definitivă - la *celălalt*[5]. În concepția filosofului amintit, lumea este însăși reprezentarea celuilalt, în raport cu care ne situăm și ne definim. Diferențele inerente dintre indivizi nu fac altceva decât să contureze un univers care se constituie și se cere recunoscut prin cuvânt și prin comunicare. Avem de-a face cu însuși principiul care guvernează existența lumii și recunoașterea istoriei omenești.

Filosoful Fred Poché sesizează unul dintre paradoxurile contemporane în legătură cu comunicarea: „Ca un paradox al societăților noastre, nu s-a vorbit niciodată atât de comunicare și, cu toate acestea, un număr însemnat de persoane se simt pierdute, neascultate, neînțelese”[6]. Asistăm la o situație în care cuvintele sunt folosite mult, însă comunicarea nu se (mai) realizează. Cel puțin acesta pare a fi sentimentul unei părți însemnate din societate. Fred Poché subliniază faptul că în societatea din zilele noastre există o serie de persoane care nu au un drept real la comunicare. Între exemplele enumerate de el se află imigrantul, categoriile sociale defavorizate din punct de vedere material. De cele mai multe ori, aceste persoane nu devin subiecți ai discuției, nu au dreptul la cuvânt, fiind, în cadrul schemei comunicării a lui Roman Jakobson, nu emițător sau receptor, ci un simplu referent care cântărește prea puțin în deciziile celor care au puterea de a le influența viața. Deși comunicarea este la îndemâna

[3] A se vedea Mircea Eliade, *Imagini și simboluri*, București, Editura Humanitas, pp. 182 - 185.
[4] Pierre Bonte, Michel Izard (coord.), *Dicționar de etnologie și antropologie*, Ediția a II-a, traducere de Smaranda Vultur și Radu Răutu (coord.), Iași, Editura Polirom, 2007, p. 701.
[5] Ștefan Afloroaei, *Lumea ca reprezentare a celuilalt*, Iași, Institutul European, 1994, p. 5. Sublinierile îi aparțin autorului citat.
[6] Fred Poché, *Sujet, parole et exclusion. Une philosophie du sujet parlant*, Paris, Éditions L’ Harmattan, 1996, p. 13, trad. noastră.

BDD-A25411 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:12 UTC)

tuturor, puțini sunt cei care au dreptul la cuvânt, la acel cuvânt care contează și poate să determine o schimbare în plan existențial. Astfel, este de datoria fiecărui participant la comunicare să învețe să-l asculte pe celălalt, nu doar să-l audă și să îi ofere ocazia să-și afirme identitatea.

Filosoful francez vorbește de „o filosofie a ascultării", a înțelegerii - „une philosophie de l'entendre"[7] - necesară în cazul comunicării interumane. Potrivit lui, nu e suficient a vorbi cu celălalt și a-l auzi, ci trebuie să căutăm, de asemenea, a-l înțelege, a pătrunde sensul cuvintelor pe care le rostește, precum și a fi atenți la contextul în care se produce acest lucru. Vorbim de un plan interpersonal în care fiecare participant la dialog este conștient și responsabil atât față de sine (de starea sa, cuvinte, intenții), cât și față de celălalt, angajat în același demers comunicativ.

O dimensiune esențială a comunicării și a puterii pe care o dobândesc cuvintele o reprezintă identitatea eului. Mai exact, când eul vorbește, în ce calitate face el acest lucru? Acționează în nume propriu, exprimă propriile convingeri sau este purtătorul mesajului unei corporații sau al unui grup de indivizi? La fel de importantă este identitatea receptorului, deoarece acesta poate să determine schimbări în discursul emițătorului. Jurgen Habermas vorbește de „relația de intersubiectivitate" și de „raportul dintre identitatea eului și a grupului"[8]. Raportul care se stabilește între participanții la o situație de comunicare influențează decisiv sensul discuției. Cuvântul este un element ce implică puterea socială. De altfel, pentru Habermas, comunicarea reprezintă „un fel de metainstituție de care depind toate celelalte instituții sociale, căci acțiunea socială se constituie abia în comunicarea curentă"[9].

Potrivit filosofului Ludwig Wittgenstein, vorbirea reprezintă o practică socială ce poate fi percepută în mod antropologic, ca una dintre multiplele dimensiuni ale ființei umane[10]. Privită din acest punct de vedere, comunicarea se află în relație directă cu acțiunea și cu exprimarea sinelui în raport cu alteritatea, constituind însuși cadrul de afirmare și manifestare a ființei umane.

În general, a prins contur, de-a lungul timpului, ideea că vorbirea se opune acțiunii. Altfel spus, când transmitem o idee prin cuvânt nu înseamnă că și facem un anumit demers, fapt total neadevărat. Prin cuvânt, prin rostirea unei promisiuni, spre exemplu, punem bazele unei acțiuni viitoare, realizăm un act performativ. Universul înconjurător și societatea sunt influențate de cuvântul rostit și, mai mult decât atât, prin cuvânt ființa umană modelează existența, o masă amorfă și complexă ce se cere a fi denumită/definită. Nu numai că cuvântul nu se opune faptei, dar reprezintă însuși fundamentul ei. Având un profund sens pragmatic, cuvântul instituie o relație între sine și ceilalți, iar actul vorbirii redă chiar acțiunea exprimată prin cuvinte și, așa cum arată Habermas: „vorbitorul/ascultătorul folosesc în exprimările lor propoziții pentru a se înțelege asupra unor stări de fapte"[11]. Se instituie un plan al intersubiectivității în care ascultătorul și vorbitorul discută unul cu celălalt, stabilesc o relație de comunicare și, totodată, se pun de acord asupra subiectului despre care vor discuta. Habermas afirmă că nu putem utiliza propoziții pentru a (ne) exprima decât dacă, în prealabil,

[7] Idem, *ibidem*, p. 25.
[8] Jurgen Habermas, *Theorie und Praxis*, apud Andrei Marga, *Teoria societății în intenție practică*, în Jurgen Habermas, *Cunoaștere și comunicare*, București, Editura Politică, 1983, p. 21.
[9] Jurgen Habermas, Zur Logik der Sozialwissenschaften, apud Andrei Marga, *Teoria societății în intenție practică*, în Jurgen Habermas, *Cunoaștere și comunicare*, București, Editura Politică, 1983, p. 21.
[10] A se vedea Fred Poché, *op. cit.*, p. 29.
[11] Jurgen Habermas, *op. cit.*, p. 192.

BDD-A25411 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:12 UTC)

am creat „condițiile comunicării posibile”[12], am favorizat cadrul manifestării unei situații de vorbire. Participanții la comunicare pot, astfel, să se manifeste ca persoane capabile de a stăpâni cuvântul și de a acționa în consecință. Ideii existenței unui subiect vorbitor unic i se opune o realitate concretă în care între participanții la dialog se creează o „polifonie enunțiativă”[13].

O atenție sporită trebuie acordată, în cadrul comunicării, contextului în care are loc schimbul de informații, precum și participanților la acest schimb. Situația de comunicare ține de domeniul concretului și nu este realizată și studiată într-un laborator ce reproduce în mod artificial condițiile vieții. Înțelegem, prin context, cadrul în care are loc schimbul de informații, cu tot ce presupune acesta. Angelica Hobjilă realizează un inventar referitor la ceea ce înseamnă contextul, identificând o serie largă de tipuri de context: social, „instituțional”, cultural, politic, circumstanțial sau „ambiental”, relațional/intersubiectiv, verbal și altele[14]. Autoarea punctează diferențele și nuanțele referitoare la tipurile de context identificate. Nu insistăm asupra lor deoarece nu contextul în sine face obiectul prezentului studiu, ci cuvântul și comunicarea privite ca liant social.

Identitatea indivizilor implicați în cadrul unei situații de comunicare poate să cântărească greu în impactul pe care îl au cuvintele. Ne gândim la nivelul de instruire, starea psihică de moment, bagajul de cunoștințe etc. Toate acestea influențează transmiterea informației și modul în care este ea percepută de celălalt. Subiecții vorbitori negociază sensul mesajului și îl decodifică în funcție de capacitatea de înțelegere și de cunoștințele avute în prealabil. Avem în vedere ceea ce Habermas identifică a fi obiectul pragmaticii empirice, „al unei teorii a comunicării care cercetează științific comportamentul”[15]. Totodată, în exprimarea mesajului nu utilizăm doar cuvinte, ci, odată cu acestea, transmitem și o serie de emoții pe care le resimțim pe moment. Se întâmplă ca scopul exprimării acestora să nu fie doar o descărcare afectivă, ci un mod prin care urmărim să-l influențăm pe cel de lângă noi. De pe planul teoriei, al cuvintelor, se trece înspre planul acțiunii, situat în imediata proximitate a vorbirii.

Cuvintele nu sunt doar ascultate, ci și interpretate, dobândind o dimensiune pragmatică. Ele nu rămân suspendate într-un vid, fără a avea ecou în planul concretului, ci dimpotrivă, atriculează existența. Sensul universului creat prin cuvânt se realizează pe planul intersubiectivității, unde locutorul și interlocutorul decodifică informația primită, negociază mesajul și acționează în funcție de acesta, pentru că, după cum am arătat, cuvântul este poziționat la baza faptei, iar „sensul vorbirii în general constă evident în aceea că cel puțin doi subiecți, vorbitorul și ascultătorul, se înțeleg asupra a ceva”[16].

Comunicarea este un proces ce utilizează propriile elemente pentru a se construi și presupune un cadru flexibil, o permanentă adaptare și nenumărate repoziționări din partea participanților la situația de comunicare. Departe de a fi un proces rigid, inert, schimbul de informații înseamnă interacțiune și antrezează multiple modificări, astfel că subiecții trebuie să fie pregătiți să-și susțină ideea urmărită, având în vedere scopul pe care îl urmăresc inițial și de-a lungul schimbului de informații și de experiențe.

[12] Idem, *ibidem*, p. 196.
[13] Pierre Bonte, Michel Izard (coord.), *op. cit.*, p. 383.
[14] A se vedea Angela Hobjilă, *Comunicare: discurs, teatru. Delimitări teoretice și deschideri aplicative*, Iași, Institutul European, 2012, pp. 14 - 17.
[15] Jurgen Habermas, *op. cit.*, p. 191.
[16] Idem, *ibidem.*, p. 200.

BDD-A25411 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:12 UTC)

Cuvântul și comunicarea reprezintă aspecte dintre cele mai importante ale societății contemporane, iar folosirea acestora se impune a se realiza cu deosebită atenție, deoarece nu trebuie să uităm că cuvintele pot să rănească și să ducă la marginalizare și segregație, la fel cum pot să creeze sau să stimuleze un anumit demers. „Imagine fidelă a omului”[17], cuvântul se cere a fi utilizat în mod responsabil, iar ființa umană trebuie să manifeste față de el aceeași atitudine ca față de propria persoană.

BIBLIOGRAPHY:

Afloroaei, Ștefan, *Lumea ca reprezentare a celuilalt*, Iași, Institutul European, 1994;
Bonte, Pierre, Izard, Michel (coord.), *Dicționar de etnologie și antropologie*, Ediția a II-a, traducere de Smaranda Vultur și Radu Răutu (coord.), Iași, Editura Polirom, 2007;
Habermas, Jurgen, *Cunoaștere și comunicare*, prefață și îngrijirea versiunii în limba română: Andrei Marga, traducere din limba germană de Andrei Marga, Watler Roth, Iosif Wolf, București, Editura Politică, 1983;
Hobjilă, Angelica, *Comunicare: discurs, teatru. Delimitări teoretice și deschideri aplicative*, Iași, Institutul European, 2012;
Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri*, prefață de Georges Dumézil, traducere din franceză de Alexandra Beldescu, București, Editura Humanitas, 2013;
Poché, Fred, *Sujet, parole, exclusion. Une philosophie du sujet parlant*, Paris, Éditions L’ Harmattan, 1996;
http://www.bibliaortodoxa.ro/vechiul-testament/25/Facerea, consultat la 12 septembrie 2016.

[17] Aurore Monod-Becquelin, în *Dicționar de etnologie și antropologie*, Ediția a II-a, p. 702.

BDD-A25411 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:12 UTC)